

הטמעת ראייה איזורית בחינוך לאקטיביזם חברתי – סביבתי

ידידי כדור הארץ המזה"ת

www.foeme.org

אתגר סביבתי חוצה-גבולות

אילו היה כל אחד מאיתנו חי לבד, יחסי הגומלין עם הסביבה היו נקבעים רק לפי זמינות המשאבים והצרכים שלנו. המורכבות בארגון וניהול משאבי סביבה, מקורה בהיותם משותפים למספר הולך וגדל של אנשים, ממגוון חברות, תרבויות ושיויות פוליטיות שלעיתים נמצאות בקונפליקט ביניהן. המורכבות והמתח מתעצמים כאשר מדובר במשאב טבע חוצה גבולות - המים. מים הינם משאב קיומי לכל הצדדים ועל אף הרגישות והערך הרב, זהו משאב לעיתים מוזנח, מזוהם ובמחסור. האתגר בניהול משאבי מים חוצי גבולות מצוי במתח בין היות המשאב אבן מחלוקת ומעורר קונפליקט לבין היותו בסיס לשיתוף פעולה ומקדם יחסי שכנות טובים.

ההתמודדות עם אתגר זה עומדת בבסיס עבודתו של ארגון ידידי כדה"א המזה"ת. פעילות הארגון מאופיינת בהדגשת התלות ההדדית של השכנים הישראלים, ירדנים ופלסטינים במשאב משותף, תלות המחייבת שיתוף פעולה בניהולו. על מנת להפוך על פיו את המצב השכיח באיזורנו, של "משחק סכום 0" בין הצדדים בכל הנוגע להגנה על מקורות מים ולחלוקת המשאב, פועל הארגון להשרשת חזון איזורי המבוסס על עקרון הקיימות ועונה על אינטרסים של כל הצדדים ושל הטבע. לשיטת הארגון, על מנת להמנע מראייה צרה ומוגבלת של סוגיית המים יש להיטיב להכיר את מציאות המים: האתגרים והצרכים של כל ארץ ושכנותיה ומכאן לצאת לחשיבה משותפת על פתרונות הרצויים לשני הצדדים. מכאן, אקטיביזם סביבתי בלתי נפרד מאקטיביזם חברתי שכן הם מבוססים על ההיכרות, הכבוד וההבנה- גם של הסביבה וגם של האנשים השותפים לה, תוך קיום דיאלוג חוצה קהילות ומתמשך.

הרחבת מעגל השייכות של בני נוער

עבודת הארגון בקהילות מקומיות ממחישה את הקשר בין סביבה, חברה וכלכלה והצורך לפעול במארג עדין של איזונים. הקניית הראייה האיזורית מרחיבה את הראייה ההוליסטית לגבולות המערכת האקולוגית. עבור בני נוער הנמצאים בשלב משמעותי של גיבוש זהותם ומציאת מקומם בקבוצות שייכות שונות, למידה חווייתית על סוגיות סביבתיות-איזוריות, מאפשרת את הרחבת מעגל השייכות מהסביבה הקרובה אל אגן ההיקוות האיזורי על כל המורכבויות שבו. העמקת הקשר והחשיפה למציאות הסביבתית המורכבת באגן ההיקוות מעודדת שאילת שאלות, בחינת הקשרים וחשיבה ביקורתית על מה שנתפס כמובן מאליו ובלתי ניתן לשינוי. מרכיב חשוב לאורך המסע החינוכי הוא הצגת האתגרים הגדולים לא כסיכון מייאש ובלתי הפיך, אלא כהזדמנות לשיפור ולשינוי, הזדמנות להידברות ושיתוף פעולה בונה עם הקהילה השכנה מעבר לגבול, שמתמודדת עם אותה הבעיה. התהליך אמנם לא פשוט ורצוף במכשולים וחסמים תרבותיים ופוליטיים, אולם הקניית ידע והגברת מודעות משולב בחוויה אישית והתנסות מעשית, מפתחים את הצורך והיכולת למעורבות פעילה, כלומר לאקטיביזם.

כיצד מתרגמים את השקפת העולם לעבודה חינוכית?

1. למידה באמצעים מגוונים שמיעוטם הקטן הינו פרונטאלי ורובו מועבר בדרכים דינמיות של התנסות עצמית המאפשרות לנער/ה ליצור הקשרים, להביע בקורת, לפתח חשיבה יצירתית ועוד. דוגמאות למתודות: דיון מובנה, סימולציות, משחקי תפקידים, חקר שדה, בניית מודלים, מיפוי מפגעים ועוד.

באמצעות תוכנית הדרכה שנתית "מים ושכנות טובה", נלמדים נושאים הקרובים ומעניינים בני נוער – אקולוגיה, מים, שלום. בני הנוער נחשפים למגוון ההקשרים של נושאים סביבתיים, כאשר ההתמקדות היא במשאבי מים: ידע בסיסי בנושאים של טופוגרפיה, אקלים, גיאומורפולוגיה, והידרולוגיה מהווים רקע לשאלות לגבי איכות מים, בריאות, פיתוח, עיור, חקלאות, פסולת, טיפול בשפכים, התפלה. **בעקבות זאת מנסים התלמידים להתמודד עם שאלות** כגון: חלוקת מים הוגנת, תשתיות, קביעת מחירים, הפרטת משאבים, בעלות, חיסכון, אגירה וכמובן אחריות וקבלת החלטות. **המלצתנו החמה** - צאו מהכיתה, עיסקו עם התלמידים בתחומים המעניינים אותם, אפשרו להם להביע דעה אמיתית וביקורת והקנו להם את האמצעים ליישום.

2. מפגשים עם בני נוער מאוכלוסיות שונות המאפשרות להם להכיר מקרוב את בני גילם החיים בסמוך להם-בישראל ירדן והרשות הפלסטינית. מפגשים המושתתים על מכנה משותף רחב.

ההיכרות האישית עם בני נוער אחרים (פלסטינים וירדנים) בעלי אורח חיים, תנאי קיום והתייחסות שונה, מעלה את מורכבותם וחשיבותם של ההיבטים השונים שנלמדו בפעילות הקבוצתית. הדיאלוג הבינתרבותי מחייב תהליך בניית אמון, על כן חשובה ההכנה לקראת מפגש עם תלמידים מתרבות (עם) שונה שעברו תהליך למידה דומה. בעבודה המשותפת במהלך סדנאות, כגון בנייה בבוץ, מחנות נוער וטיולים רבתרבותיים (רבלאומיים) מתקיים תהליך של למידה ויצירה משותפת **תוך העלאת שאלות, שינוי דעות קדומות, חיפוש הנושאים המשותפים והדגשת הקשר** הגיאוגרפי וסביבתי בין בני הנוער. ההתמודדות עם קשיים שונים העולים במפגש בינתרבותי מחייבת הפקת לקחים ושיפור התהליך החינוכי.

3. הצבת דוגמה אישית

הקשר האישי ושיתוף הפעולה של הצוות החינוכי הישראלי-ירדני-פלסטיני מהווים מודל ודוגמה עבור בני הנוער לאפשרות לנהל יחד נושאים משותפים למרות קיומם של קונפליקטים. בניית שיתוף הפעולה בתוך הצוות דורשת הכשרה מתמשכת ומפגשים תקופתיים.

4. יצירת מרחב המאפשר אקטיביזם – יישום פעיל של הרעיונות- בניה אקולוגית, הובלת קמפיין בקהילה, יצירת סרטים, מפות, שיר מוקלט, הדרכת כיתות צעירות, הפסקות פעילות, מפגשים אינטרנטיים בפייסבוק, כתיבת בלוגים ועוד.

לסיכום, החוויה שעוברים בני הנוער תורמת לתחושת השייכות שלהם, לבניית האמון ההדדי כמו גם האמון העצמי בצורך וביכולת לחולל שינוי: שינוי בתפישות והשקפות ועקב כך בדפוסי פעולה, ובקבלת החלטות. המודעות ביחד עם האמון הזה הם המאפשרים קיומו של אקטיביזם.